

Millî Kültür Araştırmaları Dergisi (MİKAD)

Cilt: 1- Sayı: 2- Aralık 2017

ISSN: 2587-1331

KAZAK AİLE YAPISINDA GELİNİN ROLÜ

Janagül TURUMBETOVA*

ÖZET

Aile kelimesinin Kazakça'daki karşılığı - "Januya (<jan+uya "Can yuvası")" veya "- Otbası (<ot+bası "Ocak başı)" şeklindedir. Türk Dünyası kültüründe aile kişinin beşeri hayatta sahip olduğu en kutsal varlığıdır. Yüzyıllara uzanan aile geleneklerine sıkıca bağlı olan Türk milleti günümüzde de sağlam bir aile yapısına sahiptir.

Aile toplumun temel taşıdır. Toplumun temelinde aile, ailenin temelinde ise evlilik yer alır. Aile reislerine (baba, anne ve büyükler) yüklenen önemli görevlerden biri de "Kızın kıyaga, ulın uyaga kondıru", yani kız çocuğunu kendi "aile yuvasından" uçurup eşinin ailesine uğurlamak ve erkek çocuğunu evlendirerek uyvasını (ailesini) genişletmektir.

Kazak anlayışında saadet aile sıcaklığından başlar. Ailenin temelinde ise evlilik önemli yer tutar. Kazaklar evlilikte erkeğe damat, kadına gelin derler. Gelin kelimesi Kazakça'da "Kelin", "şeklinde eski Türkçedeki şeklini korumuş olarak kullanılır. Kelin kelimesi fiil köküne -in fiilden isim türeten ekle yapılmıştır. Bu halk etimolojisinde mutluluğa mutluluğa davet eden şekilde de yorumlanır.

Kazak aile yapısında kız çocuklarının gelin ünvanına sahip olabilmesi için "Anne enstitüsü", sonradan da "Kayınvalide üniversitesi" eğitimlerini almaları gerekir. Ailesi ve yakın çevresinde "Kızga kırık uyden tıyu (Kıza kırık evden yasak)" müfredatıyla yetiştirilmiş kız çocukları evliliğin önemini farkındadırlar. Sınavdan yüzünün akıyla çıkabilmeleri için önce annesi sonradan da kayınvalidesi tarafından verilen öğütlere hareket etmeleri gerekmektedir.

Makalede bu meşakatli sınavdan başarıyla geçerek ailenin gelini statüsüne layık olan kızın toplumdaki yeri ve rolünü açıklama amaçlanmaktadır. Sonuçta kayınpeder ve kayınvalideye saygı ve onların rızasını kazanmak çabası bir Kazak gelinin önemli görevlerindedir.

Anahtar Kelimeler: Aile, Türk Dünyası, Kazak, Gelin.

THE ROLE OF THE BRIDE IN KAZAKH FAMILY

ABSTRACT

The word 'family' in Kazakh is transferred by the two terms: januya (home for the soul) and otbası (the owner of the furnace). It is a well-known fact that the family plays a great role in the Turkic world. The Turkic world, firmly tied to family traditions stretching to the centuries, still have a strong family structure.

The family is the cornerstone of society. The society is based on family, and the basis of family is marriage.

One of the important responsibilities of family leaders (father, mother and elders) is to "Kızın kıyaga, ulın uyaga kondıru" that is to extend the family by taking a girl from her "family home" into her husband's home.

In this sense, Kazakh righteousness begins with the warmth of the family. Marriage is important on the basis of family. When married, Kazakhs call the groom 'kuyeu jigıt', and the bride - 'kelin'. The word 'kelin' was preserved from the old Turkic language. From its etymology it can also be referred to as a person who invited happiness.

In the structure of the family in Kazakhstan, girls should pass the so-called 'Institute of Mothers', and then the so-called 'University of Mothers-in-law' to be called kelin. Girls who have been educated according to the tradition "Kızga kyryk uiden tyıu" (a girl has prohibition from forty houses) are

* Yrd. Doç. Dr., Abay Kazak Milli Pedagoji Üniversitesi Filoloji Fakültesi Yabancı Diller bölümü Öğretim Üyesi. janagul@yahoo.com.

aware of the importance of marriage. To be able to pass the exam in the abovementioned institutes, they must follow the advice given by their mother, and then mother-in-law.

The present article aims at explaining the place and role of a girl worthy of a family status, having successfully passed this exam. In addition, Kazakh kelin has one more important task – winning respect of the parents-in-law.

Key Words: Family, Turkic World, Kazakh, Kelin.

GİRİŞ

“Evlilik, aileyi meşru temellere oturtan toplumsal bir olgudur. Eski Türkler izdivaca “evlenmek”, “ev-bark” sahibi olmak derler. Bark, Orhun anıtlarında “mabet” anlamına gelmektedir. Ev de kutsal mabet kabul edildiğinden, “bark” adını alır. Bu anlamda evlilik eski Türklerde (İslam öncesi dönem) kişilerin kutsal bir güvenceye kavuşmasıdır” (İbragim, 2007: 88). Türk Dünyasında aile kişinin beşeri hayatta sahip olduğu en kutsal varlığıdır. Yüzyıllara uzanan aile geleneklerine sıkıca bağlı olan Türk milleti günümüzde de sağlam bir aile yapısına sahiptir.

Aile kelimesi Kazakça’ya “Januya (Can yuvası)” veya “Otbası (Ocak başı)” olarak aktarılır. Aile toplumun temel taşıdır. Toplumun temelinde aile, ailenin temelinde ise evlilik yer alır. Aile reislerine (baba, anne ve büyükler) yüklenen önemli görevlerden biri de “Kızın kıyaga, ulın uyaga kondıru”, yani kız çocuğunu “aile yuvasından” uçurup eşinin ailesine uğurlamak ve erkek çocuğunu evlendirerek uyvasını (ailesini) genişletmektir.

Kazakların anlayışında saadet aile sıcaklığından başlar. Ailenin temelinde ise evlilik önemli yer alır. Evlenme yolu ile aileyi oluşturanlardan erkeğe damat, kadınsa gelin denir. Gelin kelimesi Kazakça’da “Kelin”, “gel-ke” şeklinde eski Türkçedeki şeklini korumuş, ke- fiil köküne –in fiilden isim yapım eki eklenerek yapılmış fiil soylu bir isim olup mutluluğa, saadete davet etme anlamını taşımaktadır.

Gelin ve Kayın Jurt

Kazaklarda akrabalık ilişkiler üç ana daldan (jurt: yurt, insan, akraba anlamında kullanılır) oluşmaktadır: Birincisi: erkekler için baba tarafından akrabaları “öz jurtu” (öz yurdu) “kendi, öz akrabaları” anlamına gelmektedir. Evli kadınlar için bu tür akrabalara “törkin” kelimesi kullanılır. İkincisi: ana tarafından akrabaları “nagaşı jurtu”, dede ve anneannelerinden başlayarak dayı ve teyzelerinin tümüne “nagaşı” kelimesi kullanılır. Üçüncü daldan ise evlenme yolu ile aileye gelen kişiler damat veya gelin tarafından akrabalara “kayın jurtu” denir. “Kayın” kelimesi Anadolu Türklerinde de kullanılmaktadır: karı veya kocaya göre birbirlerinin erkek kardeşi, kayın birader, kayın baba veya kayın ata, kayın valide (TDK, 1988: 820).

Evlenmiş olan çift artık toplumun birimidir. Kazak kültüründe evlilik sadece karı-kocayı ilgilendiren bir oluşum değildir. Evlilikte kayınana, kayınata, kayın ağa (eşinin ağabeyi), kayın apa (eşinin ablası), kayın ini (eşinin erkek kardeşi), kayın singili (görümce), abısın (elti) gibi ailenin fertleriyle kurulacak iyi ilişkiler evlilikte mutluluk için temel etkidir. Evinden uğurladığı geline annesi, “Bargan jerine tastay batıp, suday sın” (gittiğin yere, yeni ailene taş gibi batarak su gibi sin, uyumlu ol) diye nasihatte bulunur. “Hepimiz gelinin “ayağıyla” dünya kapısını açtık. O halde gelin dediğimiz kimdir? Gelin, gelen kişidir. Kazaklar buna rağmen ona misafir gözüyle bakmazlar. Aksine, kız çocuklarına misafir diyerek hürmet gösterme vardır. Gelin ise misafir değil, o yuvaya konan talih kuşudur, ailenin bereketidir, neslinin devam

etmesinde aileden bir kişidir. Bu muhteşem bir anlamdır. “Kız össe eldin körkü (Kız büyürse halkının güzelidir)” atasözü bunun en veciz şekilde ifade edilmiş halidir. Gelin taş gibi batarak, su gibi sinme suretiyle yabancı bir evin kapısını açmak üzere... Bu büyük bir kahramanlıktır...” (Yesim, 2012: 5).

“Gelin, kayınvalide toprağındandır” derler Kazaklar. Aileye yeni giren genç geline kayınvalide tarafından verilecek terbiye ve nasihatların çok önemi vardır. Büyüklerin “Gelinini kızın gibi sev, çünkü kızın da yarın bir gelin olur” nasihatıyla hareket eden bir kayınvalide genç ailenin oluşumuna güzel katkılarda bulunur ve gelini tarafından da saygı ve sevgi görür. Kaynana, ana makamına kaim olan kişi anlamına gelir. Gelin de kayınvalidesini öz annesi ile aynı düzeyde tutup, ona annesine davrandığı gibi davranırsa ailede huzur ve bereket olur.

Gelin ve Betaşar Merasimi

Kazak halkının düğün merasimlerinde önemli olan bölüm “Betaşar”, yani gelinin yüzünü açma bölümüdür. Geleneğe göre gelinin yüzü betaşara kadar yakın akrabaları hariç, gelen misafirlere gösterilmez. Düğünün ilk aşaması olan betaşar, genç gelini ailenin fertleriyle tanıştırma ve yeni evindeki kuralları öğreten bir adet olarak bilinir. “Koca evine yüzü örtülü bir şekilde gelen genç gelinin evin eşliğinden sağ ayağıyla atlayarak girip orada olanları hafifçe dizlerini kırarak selamladıktan sonra güveyin yardımcılarının birinin söylediği “betaşar” türküsü eşliğinde başındaki örtüsünün alınması ve gelinin yüzünün yeni akrabalarına gösterilmesi töreni” şeklinde ifade edilir (Köse, 2000: 51).

Betaşar töreni için davet edilen şair veya şarkıcı dombıra eşliğinde “Betaşar” jırı (özel ezgili türkü) söyler. Türkü metni genelde ortak folklör ürünü olduğundan şair tarafından bazı kısımları değiştirilebilir. “Şairin buradaki görevi edep, terbiye ve namusa dair toplum değerleri ile asil, saygılı ve hürmetkâr davranışların geline aktarılmasını sağlamaktır. Bütün öğüt ve dilekler yeni gelinin ata, ana, görünce ve kayınlarıyla ince bir dil kullanarak konuşması, izzetli, ikramlı ve saygılı olmasını ihtiva etmektedir” (Karataş, 1994: 77). Genelde şu şekilde görülür:

Yüzünü açayım, bismillah,

Yeni gelen genç gelin.

Gelmiş kapıdan girmiş,

Kayın yurdu halkına,

Eğilerek selam veriyor....

Duru su gibi temiz ol,

İyi yolu bul, gelin.

Kendini ter temiz tut,

Yumurtadan da beyaz gelin.

Kötü yoldan uzak dur,

Saksağandan da ihtiyatlı gelin.

İyi niyetle hizmet et,

Ata-validene beğendir kendini...(Janargan Salt Dastürler, 1991: 65)

Görölmektedir ki, gelin yeni evine girerken evin eŖiŖinden sağ ayağıyla atlayarak girer, dizlerine çökerek baŖta kayınatası ve kayınvalidesi olmak üzere aile yakınlarını selamlayarak saygısını gösterir, Ŗairin söylediği öğüt nasihatı dinler ve türkü sırasında ismi geçen her Ŗahıs karŖısında perde arkasından eğilerek selam verir.

EŖinin akrabalarına “Salem salu”, diz çökerek selam verme Kazak gelinlerine mahsus bir saygı gösterme âdetidir. Düğün sonrası da devam eden “salem salu” sadece kayınatası, kayınvalidesi ve ailenin büyükleri karŖısında yapılır. Gelin tarafından gösterilen bu saygılı selam verme karŖılıđı olarak büyükler “Mutlu ol, yavrum”, “Çok yaŖa”, “Oğlan doğur” gibi dua ve dileklerde bulunurlar. Günümüzde bu gelenek Kazakistan’ın sadece Güney ve Güneybatı yörelerinde (Ŗımkent, Kızılorda, Aktau) sürdürölmektedir.

Gelin ve At Tergeu Merasimi

Kazak halkına mahsus güzel geleneklerden biri de “At tergeu” veya “At koyu” isim verme âdetidir. Bu gelenek yeni ailesine gelen gelinin saygısından ötürü gelinin zekâsının deneme aşaması olarak da değerlendirilebilir. Bu geleneğe göre yeni evlenen gelin eŖinin kardeŖlerinin isimlerini direkt söyleyemez, dolaylı bir Ŗekilde kendilerine has özelliklerine göre isim vermesi gerekmektedir. “At tergeu” aşamasında gelinin ince zekâsı venükteli konuŖma yeteneği de ölçölür. Gelin yeni ailesindeki akrabalarına isim verirken onların karakteri, dıŖ görünüşü gibi özelliklerini dikkate alır, örneğin yaŖça büyüklerine “Ŗeber ŖeŖey”, “Ak Aje”, “Bi atam”, “Mırza kaynakaya”, genç biraderlere “Törejan”, “Tentegim”, görümcelere “Erkemay”, “Sırgalım”, “ŖaŖbaulım” gibi isimlerle hitap eder. Halk arasında isim verme geleneğiyle ilgili Ŗöyle rivayet vardır. Rivayete göre bir nehir kıyısındaki kamıŖ arasında aç kurt koyun sürüsüne saldırmıŖ. Bunu gören kayınatası gelinine seslenerek oğullarının bıçak ve kayrak (bileği) getirmelerini istemiŖ. Gelin ise atasının mesajını Ŗöyle iletmis: “Sarkıramanın ar jagında, sıldıramanın ber jagında, manıramanı uluma jep jatır! Bilemeni janamaga janıp-janıp tez kelinder”. Mesajın bu Ŗekilde iletilmesine neden olan kayın biraderlerinin isimleriydi: Özenbay, Kamısbay, Koylıbay, Kaskırbay, Kayrakbay ve PıŖakbay olamasından dolayı direkt söyleyemeyen gelin, Özenbay ismini Sarkırama (nehir), Kamısbay’a Sıldırama, Koylıbay’a Mangırama (koyunun çıkardığı sestem dolaylı), Kaskırbay’a Uluma (kurtun çıkardığı ses), Kayrakbay’a Bileme (kayrak), PıŖakbay’a Janama (bıçak) diye gerçek isimleri yerine uygun sıfatlarla seslenerek kayın atasının mesajını iletmis ve çevresindekileri de nükteciliğiyle hayran bırakmıŖtır derler.

YaŖça büyük olan kiŖilere gelin, küçük kardeŖlerine ise yengesi olarak görevlendirilen bu hanımların yaptıkları hizmetleri paha biçilmez. “Jenge” veya “JeneŖe” diye sevgiyle hitap eden görümceler ve kayınbirader için ailede yengenin büyük bir rolü vardır. Ailenin yaŖça küçük fertleri anne babasıyla paylaşamadıkları gizli sırları ve hisslerini yengeleriyle paylaŖırlar, ŖakalaŖırlar ve ev işlerinde de yardımcı olurlar. Görümceler ve kayınbiraderler yengeleri aracılığıyla eŖ seğer ve evlenirler. Evlenmede gelin ve damat arasında aracı hizmetini üstlenen yenge meŖakatlı düğün prosedürünün huzurlu geçmesini sağlar. Düğün sırasında da baŖrolü üstlenerek damat ve gelinin yanında bulunur, değerli hediyelerle Ŗereflendirilir ve düğünün önemli aşamalardan biri olan “BetaŖar” merasiminde gelinin yanında yer alır. Yenge ve görümce, kayınbirader arasındaki kardeŖ iliŖkileri, saygı ve sevgi milli örf adetlerin en güzel yönlerini sergiler.

Eski Türk toplumunda dikkat çeken en önemli noktalardan biri de kadına verilen ehemmiyettir. Eski kavimler içinde hiçbir kavim Türkler kadar kadına hak vermemiŖler

ve saygı göstermemişlerdir (Gökalp, 2005: 67). “Bir erkeği eğitirsen bir kişiyi, bir kadını eğitirsen bir aileyi eğitmiş olursun” özdeyişi kadının aile ve toplum içindeki önemini açıkça ortaya koymaktadır. Kadının aldığı talim terbiye yükseldikçe aile harcamaları düzenli halde olduğu, sağlık konusunda ve çocuk yetiştirmede daha başarılı olduğu gözlemlenmektedir. Eski Türkler’de tek eşlilik hâkimdi. Gelenekler zorunlu bir iki durum haricinde çok eşliliğe müsaade etmezdi. Bu haller çocuğu olmama, hasta olma durumları idi. Eski Türkler’de kadın devlet yönetiminde, toplum menfaatlerinde, aile içinde ve ekonomik hayatta eşi ile eşit söz hakkına sahip ve eşi kadar işin içindedir (Avcı, 2010: 87).

Eskiden göçebe hayatı yaşayan Kazak halkı geniş aile yapısına sahiptir. “Ru” dediğimiz bir atadan yayılan aile fertleri, Orta Asya bozkırlarında bir “aul” (köy) oluşturarak yaşamlarını sürdürmüşlerdir. “Klasik Kazak ailesinin merkezinde erkek vardır. Bu kadının hayattan tamamen soyutlanması, etkinliğinin azalması anlamına gelmez. Sanılan aksine Kazak kadını erkeğine itaatkâr olmakla kalmayıp, ailevi önemli hususlarda söz söylemekte serbesttir. Kazak kadını içine kapanık değildir. Ata binmek, ev işi, el işi, çocuk bakımının dışında konu komşuyla ilişkilerde, misafir ağırlamakta (eşi evde olmasa bile), bazen bütün sülaleyi ilgilendiren konularda görüşünü açıkça belirtmekte serbest ve hürdür. Ancak ailenin merkezinde kilit rol her zaman aile reisine (otagasına) ait olup, ailenin diğer fertlerinin yükümlülükleri ona göre belirlenir” (İbragim, 2007: 90).

Kökleri çok derinlere inen bu aile düzenindeki akrabalar (kardeşler) arasındaki iyi geçimi, ilişkileri sağlayan ise “abısınlar” veya kardeş eşleri dediğimiz eltilerdir. Akrabalık ilişkilerde ortaya çıkan olumsuz anlaşmazlıklar (kıskançlık, kavga vs.) veya birlik ve barışın sebebi de eltilerden kaynaklanan durumlardır. Bu “beyaz örtülü nazik zatlar” eşinin bir “Kazak erkeği” veya “Kılıbık” olmasında da önemli bir rol üstlenir. İleri görüşlü atalarımız kardeş arası kavgalara tez arada çözüm bularak halk içindeki huzur ve barışı sağlamada kadınların görevlerine çok önem vermişlerdir. “Büyüğe saygı ve küçüğe sevgi” ilkesiyle yetiştirilmiş nesiller arasındaki gelinlerimiz de ataların sözünden geçmemişlerdir.

Halk, yeni gelen gelinin kişiliğine de çok önem vermiştir ve olumsuz karakterini fark ettikleri durumda hemen düzeltmeye çalışmışlardır. Buna güzel örnek olarak 18.yüzyılda yaşamış halk şairlerimizden Şal akının şu sözleri aklımıza gelir:

“Gelin iyi olursa-

Evine gelen çok olur.

Gelin kötü olursa-

Gelen kişi gitmeye acele eder.

Aş sorarsın, dökmek ister,

Dökmeden ver dersin, sövmek ister” (Şal, 1989: 141).

“Agayın tatu bolsa at köp, abısın tatu bolsa as köp” (Kardeşler arası iyi olursa at çok, eltiler arası iyi olursa aş çok) atasözünde kardeş eşleri arasındaki anlayış ve iyi geçinmenin toplumdaki sosyal hayatın birden bir faktörü olduğunu belirtmektedir. Etno-kültürel gelenekte “abısınlar (elti)” birlik, bereket ve saygı simgesi olarak nitelendirilir. Kendinden yaşça büyük elti ismini saygıdan dolayı direkt söyleyemeyen izzetli gelinler isim yerine “şeşey” (ana anlamına gelir) kelimesini kullanmışlardır. Abısınlar arasındaki ilişkiler şiir ve şarkılara da konu olmuştur. Buna güzel örnek olarak “Kazak Gelinleri” şarkısındaki şu mısıraları alabiliriz:

*Yaşasın, Kazak gelinleri,
Göl nehir gibi niyetleri.
“Etiler iyi olsa aş çok” denen,
Boşuna söylenmemiş atasözü.
Hayran kalmış milletim, barışçıl duygularına
Ağabey, kardeş, büyüklere gösterdiğin saygılara
Çok izzetli Kazak gelinleri,
Değerini gösterdin tüm insana.*

SONUÇ

Kazak gelinlerinin ailedeki statüsü yıl geçtikçe gelişir: çoluk çocuk sahibi olur, ana mertebesini alır, baş örtüsü yerine “kiymeşek” denilen örtülü şapka giyen gelin artık ailenin önemli fertleri arasında yerini alır. Dünkü nazlı kız, bugünkü saukeleli (süslü gelin şapkası) gelin, kiymeşek giyen fedâkar ana mertebesine ulaşır. Kazak gelini gerek aile yapısı ve milli kültürün korunmasında ve geliştirilmesinde, gerekse tüm Kazakların geleceğinin şekillendirilmesinde ağır bir yükü üstlenmektedir ve bu yükü layıkıyla kaldırabileceğine halkımızın güveni sonsuzdur.

XXI. yüzyıl teknoloji devri olarak değerlendirilmektedir. Bu devirde insanların büyük bir kısmı milli değerlerden, örf adetlerden uzaklaşarak modern hayatın esintisiyle bir “teknoloji mahkumu” hayatı içindedir. Daha çok maddi değerlere önem veren, bir nevi “makineleşme” sıfatına benzeyen insanlar akrabalık bağlarından da uzaklaşmaya yüz tutmuşlardır. Bu durumlar, maalesef, Kazakların yaşamlarında da karşımıza çıkabilir. Günümüzde gelinini bir rekabet olarak gören kayın ana veya kayın anasına saygısızlık gösteren gelin gibi toplumumuza kültürümüze çok zıt olan davranışlarla karşılaşmaktayız.

II. Dünya savaşı gazilerinden kahraman Baurıjan Momışulı'nın gelini, yazar, gazeteci ve etnograf Zeynep Ahmetova, gelin adaylarına armağan olarak iki ciltlik “Babalar Amanatı” kitabını yayınlamıştır. Kazakların meşhur gelini Zeynep Ahmetova, eserinde kayın atası hakkındaki hatıraları anlatarak Kazak gelini mertebesine layık olmanın yollarını açıklar ve kendi deneyimleriyle paylaşır. “Çok meşhur bir insanın gelini olmak büyük sorumluluğu ve şerefli olmayı gerektirir. İyi gelini olan her evin içi bereket ve bolluktur” (Ahmetova, 2012: 179).

“Kadın bir eliyle beşik sallarken, diğeriyle dünyayı sallar” derler. Kazak kültüründe kadının yeri son derece saygın, aile ve toplumun temel unsuru olarak kabul edilir. Dolayısıyla bir ulusun yetiştirilmesinde en önemli yeri gelin almaktadır. Gelin olmadan aile, aile olmadan toplum olmaz.

KAYNAKÇA

AVCI, M. (2010). İslam Öncesi Türk Devletlerinin Sosyal Hayatında Kadının Rolü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

AHMETOVA, Z. (2012). Babalar Amanatı, Almatı: Sanat Basması

Bes Gasır Jırlaydı. (1989). XV. Gasırdan XX. Gasırdın Bas Kezine Deyingi Kazak Akın-Jıraularının Şıgarmaları. 1-Tom. Almatı, Jazuşı.

İBRAGİM, D. (2007). Âşıkpaşa'nın Garib-Nâmesi'nde ve Kazak Kültüründe Aile. Kazakistan ve Türkiye'nin Ortak Kültürel Değerleri Uluslararası Sempozyumu (21-23 Mayıs 2007) Bildiriler Kitabı.

Janargan Salt Dastürler (1991). Almatı, Naurız.

KARATAŞ, A. (1994). Kazak Türkleri'nin Düğün Türküsü Betaşar. Ankara: Milli Folklor Yayınları: C.3, Y.6. S. 21, Bahar.

KÖSE, N. (2000). Kazak Düğünü. Ankara: Milli Folklor Yayınları: B. Folklor Dizisi:3.

TÜRK DİL KURUMU (1988). Türkçe Sözlük 2. Yeni Baskı. Ankara.

YESİM, G. (2012). "Egemen Kazakistan", № 50 (28778).Astana, 21 Mart 2012, s 8.

ZİYA GÖKALP. (2005). Türkçülüğün Esasları. (Sadeleştiren: Yalçın Toker). İstanbul: Toker Yayınları.